

„Szerencsének elegyes forgása”- II. Rákóczi György és kora

(Szerk. Kármán Gábor és Szabó András Péter, L'Harmattan kiadó, Budapest, 2009.)

A cím idézete Alvinczi Péter kassai prédikátortól származik, aki Bocskai István rendi mozgalmát jellemezte ezekkel a szavakkal. A szerkesztők szerint ez remekül kifejezi II. Rákóczi György fejedelemségének az utókor általi megítélését is. A szerkesztők és a tanulmányok szerzői az 1657-es sikertelen lengyelországi hadjárat 350. évfordulójára összeállított tanulmánykötettel akarták az addig jobbra egyoldalúan bemutatott II. Rákóczi György uralkodásának időszakát újraértelmezni. Saját bevallásuk szerint Erdély külpolitikai viszonyainak ismertetése volt a legfőbb céljuk, de természetesen helyet kaptak a kötetben

művészet-, társadalom- és irodalomtörténeti kutatások is. A kötet ötletgazdája Horn Ildikó volt.

A tanulmánykötetben megjelenő dolgozatok öt nagy téma köré szerveződtek. Az első részben, amelyben az erdélyi fejedelem európai diplomáciai kapcsolatait elemezték, három tanulmány olvasható. Az Gebei Sándor nevéhez fűződik, aki a lengyel protestánsoknak a két Rákóczi Györggyel való viszonyát vette górcső alá. Apa és fia nem titkolt célja volt a lengyel korona megszerzése. I. Rákóczi György ajándékokkal is megpróbálta befolyásolni a királyválasztás menetét, de a tanulmányban Gebei leszögezi, hogy sem neki, sem kisebbik fiának, Zsigmondnak nem volt esélye arra, hogy megszerezze a lengyel trónt. Bár a fejedelem napra kész információk birtokában volt a lengyel helyzetet illetően, a szerző megállapítja, hogy sajnos az ebből levont következtetései rosszak voltak. Ami az apának nem sikerült, az a fiának, II. Rákóczi Györgynek sem. Sőt, elkésérítő feltételek mellett engedték csak meg neki 1657-ben a szabad elvonulást a lengyel hadszínterről. A következő tanulmány szélesebb perspektívából vizsgálta a lengyel-erdélyi kapcsolatokat 1648-1653 között. A szerző, Dariusz Milewski, Moldva, Havasalföld, Lengyelország és Erdély egymáshoz való viszonyát elemezte a megkötött szövetségek, házasságkötések és követjárások alapján. Míg a harmadik tanulmány szerzője, Petronel Zahariuc szerint a Moldva és Erdély közötti kapcsolat Gheorghe Stefan uralkodása alatt volt a legjelentősebb. Az e politikai viszony minden részletére pontosan kitérő munka nagyon aprólékos, informatív, és az erdélyi fejedelem lépéseit a moldvai vajda alakján keresztül mutatja be.

A következő fejezet tanulmányai Erdély külpolitikáját vizsgálták az oszmán birodalommal és a tatár kánsággal kapcsolatban. Papp Sándor I. Rákóczi György azon fáradozásainak történelmi háttérét értelmezte, amelyben Rákóczi meg tudta szerezni fia számára az utódláshoz szükséges szultáni szerződéslevelet, az athnámét. Ezen szerződés alaki és szövegbeli változataival is megismertet minket Szapolyai Jánostól II.

Rákóczi Györgyig. Ivanics Mária Evlia Cselebi útleírásainak felhasználásával mutatta be II. Rákóczi György sikertelen lengyelországi hadjáratát. A tanulmányban egy-egy Cselebi-idézet adja meg a tanulmány következő témáját, amit aztán a szerző részletesebben magyaráz. Katkó Gáspár egy másik érdekes témát boncol, méghozzá a tatár fogságba esett erdélyi sereg történetét. Sok különleges adattal szolgál a különféle nemzetek rabkiváltásához, a sarcról, arról, hogy ki a legértékesebb rab az erdélyiek közül (Kemény János és Kornis Ferenc), milyen körülmények között tartották Krímben a rabokat, és persze sok adatot közöl az otthon maradtak igyekezetéről, amelyeket szeretteik kiváltásáért tettek.

A harmadik részt a tanulmánykötet egyik szerkesztőjének írása nyitja, és további kettő szól még Erdély és a Magyar Királyság kapcsolatáról. Kármán Gábor I. Rákóczi György másodszületett Zsigmond nevű fiának két esküvőjét elemezte. Azért volt két esküvő, mert a kor szokásainak megfelelően a menyasszony és a vőlegény lakóhelyén is megtartották a ceremóniát. Ez az első munka, amelyben képi illusztrációk is láthatók, mint például Pfalzi Henrietta arcképe vagy a sárospataki vár körfolyosója. A tanulmány ötlete tetszetős, mivel Kármán Gábor összehasonlította a két udvartartás reprezentációs lehetőségeit. A következő munkát Szabó Péter írta, aki megtalált egy 1653. december 30-án kelt levelet, és ezt elemezte, értelmezte. Azt hiszem a szerző a legnagyobb elismerést R. Várkonyi Ágnes-től kapta a forrás megtalálásáért: „a II. Rákóczi György levelet szenzációs leletnek tartom.” Ennek fényében mindenkinek csak ajánlani tudom a cikk elolvasását. A fejezet harmadik tanulmánya Várkonyi Gáboré, amelyben Wesselényi Ferenc nádorrá választásának körülményeit elemezte. A tanulmány hasznos statisztikai adatokkal és táblázatokkal is szolgált a nádorválasztás végeredményéről, majd arra kereste a szerző a választ, hogy miért Wesselényi lett a nádor. A megoldás kulcsát a család kiterjedt rokonsági rendszerében találta meg. Ezt a fejezetet Sárközi Gergely tanulmánya zárja: Vitnyédi István levelein keresztül nyújt betekintést a lengyelországi hadjáratba és Mednyánszky Jónás ténykedéseibe.

A kötet negyedik egységét, ahol a fejedelemség belpolitikai kérdéseit tanulmányozzák, Balogh Judit írása nyitja. A fejedelem és a székelyek kapcsolatát tanulmányozó írás arra igyekszik fényt deríteni, hogy tudatos volt-e II. Rákóczi György székelypolitikája és átrendeződött-e a székely társadalom. Elemzése alapján úgy tűnik, hogy a székelyekre nagy szüksége volt a Rákóczi családnak, ezért apjához hasonlóan az ifjabb fejedelem is kiváltságokat adott nekik és kedvezményeket biztosított a székek tisztségviselőinek. Mordovin Maxim Petki István főudvarmesterről írt egy összefoglaló tanulmányt, amiben egy újabb, II. Rákóczi György közvetlen környezetében élő és katonai értelemben fontosnak számító embert ismerhet meg az olvasó

Végül, de nem utolsósorban, azok a tanulmányok kaptak helyet az ötödik fejezetben, amelyek a II. Rákóczi György-höz kapcsolódó hagyományokat elemzik. Fazakas Gergely Tamás azt a kérdést tette fel tanulmánya címében, hogy bűnös-e a fejedelem. Imádságokat és verseket felhasználva vizsgálta az erdélyi

fejedelmet megítélő propagandát. Ezt elemezve, idézetekkel alátámasztva állapítja meg, hogy az imádságokban nem a fejedelem bűnösségét hangsúlyozták, hanem inkább azt, hogy a nemzet bűnei miatt érte Erdélyt annyi szenvedés. A tanulmánykötet befejező cikkét Gyulai Éva írta „Kézcsók a svéd királynak” címmel. A roppant gazdagon illusztrált írás II. Rákóczi György és a svéd király lengyelországi hadjáratát elemzi Erik Jönsson Dahlberg rajzain keresztül. Érdekes látni a nagy erdélyi fejedelmet, amint meghajol a svéd X. Károly Gusztáv előtt és kezet csókol neki. Ezen kívül még sok hallatlanul fontos ikonográfiai forrással ismertet meg minket a tanulmányában Gyulai Éva, ami nagyon szép, esztétikus és méltó befejezése a kötetnek.

Összefoglalóan elmondható, hogy a könyv egy nagyon jól felépített, egymást kiegészítő és egymásra épülő tanulmányok sorozata, ami miatt dicséret illeti a szerkesztőket. Bár a könyv tizennégy részletesen kidolgozott tanulmányt tartalmaz, mégis megmarad a kötet egységessége. Minden egyes cikk tele van lábjegyzetekkel, gazdag szakirodalmat sorakoztatnak fel és némelyik szerző további kutatási területeket is megnevez, ezzel mintegy új kutatási irányokat jelölve ki. A könyv elolvasása után pedig már nyugodtan az olvasóra bízható, hogy még mindig „csak” a sikertelen lengyelországi hadjáratot vezető „bűnös” fejedelmet látja-e II. Rákóczi Györgyben.

Szalai Vera